

સોમતિલકસૂરિ-કૃત : શત્રુંજય-યાત્રા-વૃતાંત :

- સં. વિજયપ્રદ્યુમ્નસૂરિ

પરિચય

અનુમાનથી સોઢમાં સૈકામાં લખાયેલાં એક પ્રચલિત 'સિન્દૂરપ્રકર' નામના ગ્રન્થમાંથી ગ્રન્થ પૂર્ણ થયા પછી દોઢ પાનામાં એક અન્ય વૃત્તાન્ત પ્રાપ્ત થયો છે. ચૌદમા સૌકાના છેલ્લા ચરણમાં સોમતિલકસૂરિ શત્રુંજય તીર્થની યાત્રા કરવા ગયા ત્યારે ત્યાં કેટલાં જિનબિંબોને તેમણે વંદના કરી હતી તેનું આમાં વર્ણન છે.

આના દ્વારા તે વર્ષોમાં શત્રુંજય ઉપર કેટલાં જિનમંદિર હતાં, તે તે મંદિરમાં કેટલી પ્રતિમાઓ હતી, તે તે મંદિરનાં નામ શાં હતાં, તે ઐતિહાસિક માહિતી આપણને મળે છે.

આજે તો આમાંનું ઘણું ઓછું જલ્લવાયું છે. વઢી એ પળ જાણવા મળે છે કે અન્ય જૈન તીર્થસ્થાનોનું ત્યાંજ એક સાથે સ્મરણ થઈ શકે તે હેતુથી મોઢેરાવિહાર, શંખેશ્વરવિહાર, સાચોરાવિહાર, સમઢીવિહાર, સેરીસાવતાર, કુંડાવતાર, નંદીશ્વરાવતાર, સ્તંભનકાવતાર, ગિરનારાવતાર - એવા જિનાલયો પણ ત્યાં તે વખતે હતા. પરંતુ તે વખતના મંદિરોમાંથી હાલ માત્ર નમિ-વિનમિ સેવક સહિત યુગાદિદેવની પ્રતિમા છે. બાકી ઘણાં ફેરફાર થઈ ગયા છે. ચિલ્લતલાવલ્લિનો આ યાત્રાવૃત્તાંતમાં જે ઉલ્લેખ છે, તે ઉપરથી લાગે છે કે ત્યારે તે ઉપરના કોટની સાવ નજીક હશે. આજે તો એ ચિલ્લણતલાવડી ઉપરના ગઢથી ધાસી દૂર છે.

પ્રતિમાઓની કુલ સંખ્યા અત્યારે ઘણી વધી છે. શત્રુંજયની વર્તમાન જિનાલયની સંખ્યા અને વર્તમાન જિનબિંબોની સંખ્યાનો ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ અભ્યાસ કરવા માટે આથી આપણને એક ઉપયોગી સાધન મળે છે.

—X—X—

એકદા શ્રીતપાગચ્છાધિરાજ શ્રીસોમતિલકસૂર્યો મહતા શ્રીસંધેન સમં શ્રીશત્રુંજયે જિનાન્ વંદિતું યયુઃ તત્રૈવં સંવત્ ૧૩૧૧ વર્ષે [દે] વાસ્તૈ(?)વંદિતા મુખ્યપ્રાસાદે ગર્ભગૃહે પુંડરીકપ્રતિમાદ્વયં ૫૬ જિનાનન્યાંશ્ચ વંદંતે સ્મ । તતસ્ત્રિદ્વાર પ્રાસાદે ૪૯૨ જિનાન્ વંદંતે સ્મ । તતો મોઢેરક-શંખેશ્વર-સત્યપુર-સમલિકાવિહારેષુ ૧૦૦૮ ત્રિદ્વારપ્રાસાદવલ્લાનકં યાવત્ તતઃ સમરસિંહવસહિકાયાં

३३ जिनान् वंदंते स्म । ततः कोडाकोडि प्रासादे २९१ जिनान् वंदंते स्म । ततः श्रीवीरप्रासादे ६८ जिनान् वंदंते स्म । ततो देवकुलिकायां कुंतीयुता पंचपांडवप्रतिमा वंदंते स्म । ततो मध्ये १५ जिनान् वंदंते स्म । ततोष्टापदावतारे ३८६ जिनान् वंदंते स्म । ततः खोखावसहिकायां ९५ प्रतिमा वंदंते स्म । ततो राजादनीतले सेरीसावतारे कुंडावतारे गृहिकाखत्रकस्तंभद्वारेषु च १४२३ जिनान् वंदंते स्म । जिनभवनद्वारद्वहिस्तोरणशिखरे देवगृहिकायुगे २९ जिनान् वंदंते स्म । प्रासाद-संमुखासु देवगृहिकासु ४० प्रतिमा वंदंते स्म । ततः पश्चिममंडपसहित- नंदीश्वरावतारे १९४ जिनान् वंदंते स्म । वस्तुपालमंत्रि भगिनीसप्तककारितसप्तदेव- कुलिकासु ४२ जिनान् वंदंते स्म । ततः स्तंभनकावतारे इंद्रमंडपे च २४८ जिनान् वंदंते स्म । ततो वस्तुपालमंत्रिकारितगिरिनाशवतारे १६ जिनान् परजिनांश्च वंदंते स्म । ततः खरतरवसहिकायां १०५४ जिनान् वंदंते स्म । ततः स्वर्गरोहण- प्रासादे नमिविनमिसेवकसहित श्रीयुगादिजिनप्रतिमायुतान् १६ जिनान् वंदंते स्म । ततोऽजितनाथविहारे अनुपमसरसरीस्थदेवगृहिकायुगे श्रेयांसजिनभवने च ९१ जिनान् वंदंते स्म । ततश्चिल्लतलावल्लीसमीपस्थदेवगृहे ६ प्रतिमा वंदंते स्म । श्रीनेमिनाथभवने २८ जिनान् वंदंते स्म ।

ततः श्री वीरभवने ३६ जिनान् वंदंते स्म । ततः कपर्दयक्षभवने ७१ जिनान् वंदंते स्म । तत्रासन्नदेवगृहिका युगे १८ जिनान् वंदंते स्म । ततो मणूआविहारे २९ जिनान् वंदंते स्म । छिंपावसहिकायां १३ जिनान् वंदंते स्म । ततो मरुदेवीं मातरं ११ जिनांश्च वंदंते स्म । श्रीशांतिनाथप्रासादे २४ जिन वंदंते स्म । चिल्लतलावल्लीसमीपे अलक्षदेवकुलिकायां अजितनाथभवने जीरापल्ली- पार्श्वभवने च १४ जिनान् वंदंते स्म । एवमन्यानपि लघुजिनान् बहून् वंदंते स्म । सर्वाकिन ५८४ जिनान् अन्यानपि बहूनि वंदंते स्म श्रीसोमतिलकसूरयः । एवं जिना-यानि बिम्बानि भवंति बभूवुर्भविष्यंति तानि अहं श्री सोमतिलकसूरिवंदितान् बिम्बानि वंदे भावेन ॥

इति श्रीशत्रुंजयमहातीर्थे श्रीसोमतिलकसूरि वंदितबिम्बसंख्या संक्षेपात् कृता मया ॥ ॥